

"Benlik (ene)" ve "enaniyet"in farkı nedir; "nefis" ile "ene" aynı şey midir? Bir şeyi kabul etmemekle, nefisini temize çıkarmak aynı şey midir?..

Nefis: İnsan mahiyetinde maddi, cismani ve hayvani yönü temsil eden ve nurani ve latif duyguların terakki ve tekemmülünde rakip olan bir cihazdır. İnsanın nebati ve hayvani bütün istek ve arzularını cem eden bir terimdir nefis. Kesif ve cismani olduğu için, Allah'ın isim ve sıfatlarının tamamının anlaşılmasında önemli bir miyardır. İnsan, bu kesif nefsi ıslah ve terbiye ile nurani ve latif bir surete çevrilebilir. İşte nefsin mertebeleri bu ıslah ve terbiye sürecinin aşamalarından ibarettir. Şehvet ve öfke, nefis kapsamında en önemli iki hissiyattır.

Allah, nefis ve şeytan gibi şeyleri insanın terakki ve tekemmülü için insana musallat etmiştir. Bu yüzden imtihan dünyasında ölene kadar nefis ve şeytan insan mahiyetinde vazifesini yapacaktır. İnsanın vazifesi de bu düşmanlarla mücadele edip, Allah yolunda terakki etmektir.

Enaniyet ve Benlik: Ene farazi ve vehmi bir sahiplik ve sahiplenme duygusudur. Yani hakikatte olmadığı halde, var gibi düşünülen bir sahiplenme, bir kabullenme duygusudur. Mesela; insanın ailesine benim ailem demesi, evine benim evim demesi, vücut ve azalarına benim vücudum ve benim azalarım demesi buna örnek olarak verilebilir. İşte buradaki benim ifadesi **enedir**. Halbuki hakikat noktasından ne aile, ne ev, ne vücut ve ne de azalar insanın değildir. Hepsinin gerçek sahibi Allah'tır. Allah, insana bu sahiplenme duygusunu mutlak isim ve sıfatlarını kavratmak ve kıyas yapmak için vermiştir. Yani insandaki cüzi ilim, cüzi kudret, cüzi irade, cüzi sahiplenme duygularının hepsi, Allah'ın isim ve sıfatına açılan bir pencere gibidir. İnsan bu pencere ile Allah'ın isim ve sıfatlarını kavrar.

Mesela der; ben şu küçük hanemin sahibiyim, Allah ise bütün kainat hanesinin sahibi ve Rabbidir. Ben cüzi kudretimle şu evi yaptım, Allah ise sonsuz kudreti ile kainat evini yapıp yarattı; ben cüzi ilmim ile şu kadar şeyleri bilirim, Allah ise sonsuz ilmi ile her şeyi bilir, her şeye muttalidir vs.

İnsan sahip olduğu bu cüzi ve farazi hatlar ile kıyas yaparak, Allah'ın sonsuz isim ve sıfatlarını idrak eder. Şayet bu sahiplenme duygusu olmasa idi, insan bu kıyası yapmayacağı için, Allah'ın o sonsuz sıfatlarını idrak edemeyecekti.

Yukarıda izah ve tarif edilen ene ve benlik hissi, insana terakki veren, insana marifet kapılarını açan ve insanı nihayetsiz makamlara çıkaran, müspet ve hayır yüzüdür.

Ene ve benlik hissinin bir de menfi ve şer yüzü vardır. Şayet insana verilen ene ve benlik hissi, küfür ve inkar tarlasında yeşerip beslenir ise, bu kez durum aksine işler.

Yani ene ve benlik hissi, Allah'ı tanımak ve bilmek aracı iken, tam tersi inkar ve meydan okuma aracı haline dönüşür. Ene ve benlik hissi, farazi ve hayali bir hat iken, inkar ve küfür penceresi sayesinde, hakiki ve külli durumuna geçer. İnsan cüzi ilim, irade ve kudretin Allah tarafından verilmeyip, kendisinin mülkü olduğuna inanmaya başlar. İnkâr ve felsefenin derinleşmesi ile bu duygular cüzilikten çıkar külli haline gelir. İnsan o zaman ben de İlahım demeye kadar işi götürür. Yani ene ve benlik öyle bir histir ki, hayırda istihdam edersen aziz ve yüksek bir kul yapar, şerde ve küfürde istihdam edersen Uluhiyet davasına kadar gider.

Kafir, küfür gözlüğü ile baktığı zaman, kainatta Allah'ın Rububiyet ve Uluhiyetini göremiyor ve inkar ediyor, ya tabiat yaptı diyor, ya da herbir sebebe Uluhiyetlik veriyor. Aynı şekilde kafir, mikro kainat olan ene ve benlik hissine baktığı zaman, ene ve benlik hissini farazi ve hayali olduğunu ve insana Allah'ın mutlak sıfatlarını tanımak ve tartmak için verilen cüzi bir emanet olduğunu göremiyor ve bu duygulara hakikat ve külliyet payesini veriyor. Bu da insanı bir nevi İlahlaştırmak ve Rableştirmek anlamına geliyor. Üstad'ın tesettür toprağı dediği, küfür ve felsefenin maddi ve inkarcı bakış açısıdır. İnsan bu bakış açısı ile ene ve benlik hissine baktığı zaman, hayal ile hakikati ayırt edemiyor. Tıpkı tabiat ve sebepler arkasındaki, Allah'ın Rububiyet ve Uluhiyetini görememesi gibi.

Cenabı Hak, insana, kendi isim, sıfat ve şununatını tanıtmak ve kavratmak için, insanı çok değişik ve geniş hissiyat, cihaz, ölçü ve kıyaslarla donatmıştır. Buna Kur'an'da "*Emanet-i Kübra*" denilmiştir.

Bu emanetin çok yönleri ve tarafları vardır. İnsanda, latif ve nurani hissiyat ve cihazlar olduğu gibi, kesif ve maddi cihazlar ve duygular da vardır. İşte, insandaki birtakım kabiliyet ve yetenekleri geliştirmek ve inkişaf ettirmek için, mücadele ve mücadele için nefis ve şeytan yaratılmıştır.

Burada nefisten kasıt, insanın nötr, yani hayra da şerre de gidebilecek hissiyatın tümüne verilen genel bir tabirdir. Nefis dediğimiz hissiyatlar, İslami bir terbiye ile terbiye edilirse, sahibini en yüksek makamlara çıkarır. Batıl ve sapkın yollarda işlettirilirse, insanı en aşağı derecelere düşürür.

Ene, yani benlik ise: Nefis diye isimlendirdiğimiz, genel hissiyat ve ölçülerden, bir cüz ve bir cihazdır, gayesi ise yukarıda izah ettiğimiz gibi vahid-i kıyastır. Yani Allah'ın mutlak sıfat ve isimlerini anlamakta kullanılan bir kıyas vasıtası ve aracıdır.

Bu vasıta ve aracı, gayesinin dışında kullanıp su-i istimal ile sahiplensek, o zaman nefis hesabına sahibini firavunlaştırır. Cüz-i kudretimizi, külli kudreti anlamakta ve kıyaslamakta değil de, "**ben yaptım, ben ettim**" yolunda kullanıp haksız sahiplenirsek, o zaman nötrlükten çıkar, şer hesabına geçer. İrade ise, insana verilen bütün bu cihaz ve kabiliyetleri hayırda mı, şerde mi kullanacağına karar veren en önemli itibari bir cihazdır. Bu da büyük emanet içinden bir cüz, bir parçadır.

İrade, benlik, şehvet, gadap, akıl, heva, bunların hepsi büyük emanetin parçalarıdır. Her birinin vazifesi ve işleyişi farklılık arz eder. Bunların emmare olan, yani; kötülük ve şer yönünün bütününe nefis denilmiştir. "**Ene nefistendir; ama nefis eneden ibaret değildir.**" şeklinde tarif edebiliriz.

Nefsi temize çıkarmak, nefsin hata ve kusurunu kabul etmeyip inkar etmesi anlamındadır ki; bu menfi bir durumdur. Yani nefis avukat gibi kendini savunup kusur ve hatasını görmek istemiyor. İnsanın vazifesi ise; nefis torbasında kusur ve hatadan başka bir şey görmemek şeklindedir. Yani nefsin bu menfi hissiyatını ıslah ve terbiye etmektir.